

Babailer İsyanı Ve Karaman Beyliği'nin Kurulmasına Etkisi

Yrd. Doç. Dr. Bilal Gök

Kafkas üniversitesi İlahiyat Fakültesi, KARS

bgok38@kafkas.edu.tr

Özet

Bu makalede Anadolu Selçuklu Devleti tarihinde önemli bir yer tutan Babailer isyanı (1240) ve Karamanoğulları beyliğinin kuruluşuna yaptığı etki konu edilmiştir. Ayrıca, hareketin sonraki yüzyıllardaki muhtemel yansımaları da ele alınmıştır. Bu maksatla beyliğin ilk kurulduğu coğrafya olan Ermenek şehrinin XVI. Yüzyıla ait Tapu Tahrir ve Evkaf Defterleri tetkik edilmiştir. Bilindiği üzere Selçuklular zamanında Anadolu'da, Heterodoks inanca mensup Türkmen şeyhleri, bilhassa soydaşları arasında oldukça yüksek bir mevkie sahiptiler. Karamanoğulları beyliğini kuran irade ve toplumun Türkmen olduğu gerçeğinden yola çıkıldığında, Babaî hareketinin beyliğin kuruluşu aşamasındaki etkinliği daha iyi anlaşılır. Ancak, Osmanlı arşiv belgelerinin tetkikinden, başlangıçta etkili olan bu hareketin, sonraki yüzyıllarda etkisini kaybettiği, hatta adı geçen bölgede Sünni menşeli tasavvufi ekollerin egemen olduğu görülür.

Anahtar Kelimeler: II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Baba İlyas, Baba İshak, Babailik, Babailer İsyanı, Karaman beyliği

Abstract

Rebel of Babais and Its Effect to Establishment of Beylik of Karaman

In this article, it was discussed that Babais rebellion (1240) that holds an important place in the history of the Anatolian Seljuk State and Its effect on the establishment of Karamanoğulları Principality. In addition, the possible implications of the movement in the next centuries are discussed. For this purpose, the Land Register and Foundations books belonging to XVI. Century of the city of Ermenek that the principality was first established geography were examined. As it is known in Anatolia Seljuk period, Turkmen sheikhs belonging to heterodox beliefs, especially among kin had a very high position. Given the fact that Turkmen was the will and the community that established Karamanoğulları principality, it is better understood that the effectiveness of Babai movement in the stage of organization. However, when ottoman archival documents investigate, it is seen that this movement that effective in the beginning lost its impact of the next century; even Sunni originated mystical schools started to dominate in the mentioned region.

Key Words: Ghiyath ad-Din Kay-khusrau II, Baba Elias, Baba Ishaq, Babailik, Rebel of Babais, Beylik of Karaman

Giriş

Bu makalede, Anadolu tarihinde Tasavvuf perdesi altında gerçekleşen hareketlerin en eskisi ve en önemlilerinden birisi olan Babaîler isyanı ve bu isyanın Karamanoğulları Beyliği'nin kurulmasına yaptığı etki ele alınmıştır.

Moğol istilası sonrası Anadolu'da teşekkül eden uç beyliklerinde, yerleşik İslamî kalıbın dışında, daha basit bir "*Halk İslâmı*" anlayışını temsil eden, çoğu Gayri-Sünni tarikatlara mensup Türkmen Babalarının ve dervişlerinin tesiri altında buldukları hususu öteden beri dile getirilmiştir.

Osmanlılar dâhil beylikler üzerinde ehli-sünnet dışı derviş gruplarının etkileri konusu ziyadesiyle ilgi uyandırmış ve çok sayıda araştırmaya konu olmuştur¹. Ne yazık ki Türkiye'de Türk kültür tarihiyle ilgili yapılan çalışmalarda, çoğu kez ilmi kıstaslara uyulmadığı, ayrıca yazarların ele aldıkları konuya, benimsedikleri ideolojilerin zaviyesinden bakmaları yüzünden, hadiselerin gerçek durumlarına ve tarihi akışına uymayan bambaşka bir tablo ile karşılaşılabilir². Babaîlik ve isyanı üzerinde yapılan değerlendirmeler arasında "Aleviliğin tarihsel altyapısını" teşkil ettiğini ileri sürenlerin³ yanında, hadiseyi "Şia menşeli adi bir şekavet hareketi" olarak değerlendirenler de olmuştur⁴. Bunun yanında, "Anadolu Selçuklularının Babailere karşı yaptıklarını bir katliam olarak nitelendirip, Babaîlik, Alevilik ve Bektaşiliğin tarihin yok ediciliği karşısında dayanan düşünceler" olduğunu dile getirenler de çıkmıştır⁵. Belki de bizim açımızdan en önemlisi, Babaîlik ve isyanının "Karaman ve hatta Osmanlı Beyliği'nin kurulmasına etki ettiğini" ifade edenlerin mevcut olmasıdır⁶.

Hâlbuki İlhanlı Devleti'nin Anadolu'daki valisi olan Demirtaş'ın 22 Ağustos 1328 tarihinde idam edilmesinden sonra⁷, Anadolu beylikleri Moğol baskısından kurtulmuş,

¹ Feridun M. Emecen, "Saruhanogulları ve Mevlevilik", **Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı**, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1995, s. 282, dipnot 2.

² Fahri Unan, "Türkiye'de Kültür Tarihi Araştırmaları ve Türk Heterodoksi Tarihine Farklı Bir Bakış", **Türkiye Günlüğü**, (Temmuz-Ağustos 1995), S. 35, 116-128.

³ Ahmet Yaşar Ocak, **Babaîler İsyanı-Aleviliğin Tarihsel Alt Yapısı**, İstanbul 1996; Reha Çamuroğlu, **Tarih Heterodoksi ve Babailer**, Der Yayınları, İstanbul 1990.

⁴ Sâmîha Ayverdi, **Türk Tarihinde Osmanlı Asırları**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1999, s. 252.

⁵ Reha Çamuroğlu, **Tarih Heterodoksi ve Babailer**, Der Yayınları, İstanbul 1990.

⁶ M. Fuad Köprülü, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, (nşr. O. F. Köprülü), İstanbul 1986, s.98; Ömer Lütfi Barkan, **Kolonizatör Türk Dervişleri**, Hamle Yayınları, İstanbul 1993, s. 23; Şehabeddin Tekindağ, **Karaman Beyliği, XIII – XV. Asırda Cenubî Anadolu Tarihine Ait Tetkik**, İstanbul 1947, (Basılmamış Doktora Tezi).

⁷ Anonim, **Târih-i Âl-i Selçuk (Selçuknâme)**, **Anadolu Selçukluları Tarihi**, (nşr. F. N. Uzluk), Ankara 1952, III, 68; Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye, Siyâsi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye**

Konya'nın kesin olarak Karamanlıların eline geçmesini müteakiben, Mevlevîler Karamanlılara destek vermiş, Mevlevîlerin nüfuzundan ziyadesiyle istifade eden Karamanlılar ise çok geçmeden Mevlevîliği adeta beyliğin resmi tasavvuf ekolü haline getirmişlerdir⁸. Bu sebeple olsa gerektir ki XVI. Yüzyıl Osmanlı Arşiv belgeleri penceresinden Karaman coğrafyasına bakıldığında, Gayri-Sünni tasavvuf öğretilerinden ziyade Mevlevîlik ve Nakşibendîlik gibi Sünni tasavvufi ekollerin ağırlıkta olduğu görülmektedir⁹.

Biz burada, evvela Babaîlik ve Babaî isyanını Karaman Beyleri ile ilişkilendiren rivayetleri tarih ilminin kıstasları çerçevesinde¹⁰ ele aldıktan, sonra Karaman Beyliği'nin kurulduğu topraklar olan Ermenek Kazası'nın XVI. Yüzyıla ait Tapu Tahrir ve Evkaf Defterleri'ni, Babaîliğin o dönemdeki izlerini sürmek maksadıyla tetkik edeceğiz¹¹.

Şüphesiz bütün bu mevzuların açıklığa kavuşturulabilmesi, Babaîlik ve Babaî isyanının genel seyri üzerinde durmayı gerektirmektedir. "Baba" kelimesi Türk, Fars ve Berber dillerinde "ata" anlamında kullanılan bir kelimedir. Bir zümre ya da teşekkülün başında bulunan kimseye hürmet maksadı ile baba denildiği bilinmektedir. Selçuklular devrinden itibaren, tarihi kaynaklarda rastlanan Babaî kelimesi ise, sadece Baba unvanı taşıyan bir şahsın yönettiği ayaklanmaya katılan kimseleri belirtmek için kullanılan bir terimken¹², XVI. yüzyıldan itibaren Baba İlyas'ın müritlerini ifade etmeye başlamıştır¹³.

(1071-1318), İstanbul 2002, s. 648 vd; Kemal Göde, **Eratnalılar** (1327-1381), Ankara 1994, s. 14; Aydın Ayhan - Şengün Tuncer, "Anadolu Beyliklerinin ve Osmanlı Beyliği'nin İlhanlılar Adına Kestirdiği Sikkeler", **XII. Türk Tarih Kongresi, (4-8 Ekim 1999), Kongreye Sunulan Bildiriler**, Ankara 2002, III/ II, 1163.

⁸ Şikârî, **Karamanoğulları Tarihi**, (nşr. M. Mesud Koman), Konya 1946, s. 38-39, 42-44 vd; O. Turan, a.g.e, s. 601; Abdülbâki Gölpınarlı, **Mevlana'dan Sonra Mevlevîlik**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2006, s. 25, 81; T. Ünal: "Özellikle Karaman halkı ve Karamanoğulları Sünni ve Mevlevî idiler" demektedir. Bkz. Tahsin Ünal, **Karamanoğulları Tarihi** (Türkçe Kaynaklara Göre), Ankara 1986, s. 105; F. M. Emecen, a.g.m, s. 287; Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, **Toplumsal Tarih**, İstanbul 2008, S. 169-172, 17; D. Ali Gülcen, **Karaman Mevlevîhanesi, Mevlevîlik ve Karamanlı Mevlevî Velileri**, Karaman 1975; İbn Battuta, **Die Reisen des Ibn Battuta**, (nşr. Horst Jürgen Grün), München 2007, Band I, 288.

⁹ Tapu Kadastro Kuyûd-i Kadîme Arşivi, **576 Numaralı Evkâf Defteri**, s. 17a; Tapu Kadastro Kuyûd-i Kadîme Arşivi, **128 Numaralı Tapu Defteri**, s. 12; Ayrıca Bkz. Ali Üremiş, "Türkiye Selçuklularında Bazı Sünni Tasavvuf Hareketleri", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 28, 318.

¹⁰ A. Zeki Velidi Togan, **Tarihte Usûl**, Enderun Yayınları, İstanbul 1981, s. 97-100; Mübahat S. Kütükoğlu, **Tarih Araştırmalarında Usûl**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1995, s. 34 vd; Tuncer Baykara, **Tarih Araştırma ve Yazma Metodu**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 90 vd.

¹¹ Türkmen şeyh ve dervişlerinin faaliyet alanlarından Batı Anadolu ve Rumeli coğrafyasıyla ilgili yürütülen çalışmalarda, XV ve XVI. yüzyıllarda çok sayıda Ahi ve Baba gibi lakaplarla başlayan köy isimlerinin mevcut olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Cengiz Orhonlu, **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İşkânı**, İstanbul 1987, s. 102.

¹² M. Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul 1993, I, 136.

¹³ M. Fuad Köprülü, "Âşık Paşa", **İA**, I, 701.

“Baba” lakabıyla tanınan ilk Türkmen şeyhlerinden Baba Tahir ve Baba Cafer, Tuğrul Bey (1040–1063) zamanında Azerbaycan’dan Anadolu’ya yayılan dervişler teşkilatının en mühim simalarıdır. Tuğrul Bey Hemedan’a geldiğinde adı geçen dervişlerle karşılaşmış, özellikle Baba Tahir’in nasihatini dinleyerek, hayır dualarını almıştır. Bu devirden başlayarak İran’da, daha sonra Anadolu’da ve Rumeli’nde Baba lakabını taşıyan birçok meczup, şeyh ve sûfi şairlere rastlanmaktadır¹⁴. Bu şahıslar ilginç kıyafetleri, dine ters düşen âdetleri ve coşkun yaşayışlarıyla tamamen eski Türk Şamanlarını andırmaktaydılar. Bu sebeple Sünni mutasavvıfların şiddetli tenkitlerine maruz kalmışlar, buna karşın köylü ve göçebelerin nezdinde büyük itibar görmüşlerdir¹⁵.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev (1237–1246) döneminde ortaya çıkan ve “Babaîler İsyanı” adı verilen hareketin hazırlayıcısı ise kendi yandaşları arasında “Baba Resûl’ullah” diye isimlendirilen Baba İlyas veya Baba İshak’tır. Hareketin liderinin kimliğiyle ilgili 3 farklı görüş mevcuttur. Birinci görüşe göre, bu hareketin lideri Baba İshak’tır¹⁶. İkinci görüş onun Baba İlyas-ı Horasanî olduğu yönündedir¹⁷. Üçüncü görüşü savunanlar ise Baba Resul ile Baba İshak’ın aynı kişi olduğunu ileri sürmüşlerdir¹⁸. Biz ise isyanın lideri hususundaki bu tartışmayı bir kenara bırakarak, bu isyanın başına “Baba İlyas” demek istiyoruz.

Babaî İsyanın Sebepleri

Osmanlı tarihçisi *İbn Kemal*, Baba İlyas’ın I. Alâ’eddin Keykubad (1220–1237) zamanında devlet himayesine alındığını, II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde ise bağılı-

¹⁴ M. Fuad Köprülü, “Baba”, *İA*, II, 165.

¹⁵ M. Fuad Köprülü, *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*, İstanbul 1983, s. 164 vd; Barkan, a.g.e, s. 15 vd; Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300–1600*, (Çev. R. Sezer), İstanbul 2003, s. 61, 195; Fügen İltir, “Osmanlı Ulaşım Ağında Irmak Kenarı Bir Yerleşme: Osmancık”, *Belleten*, (Ağustos 1988), LII/203, 535–570; A. Yaşar Ocak, “Baba İlyas”, *DİA*, IV, 368; Eskişehir’de Bektaş Baba, Derin Baba, Kumral Baba zaviyelerinin mevcudiyeti, Baba isminin Anadolu’da ziyadesiyle yaygın olduğunu gösteren bir örnektir. Bkz. Halime Doğru, *XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*, İstanbul 1992, s. 139, 141; A. Yaşar Ocak, *Sarı Saltık- Popüler İslam’ın Balkanlar’daki Destanı Öncüsü*, Ankara 2002, s. 79 vd.

¹⁶ M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1991, s. 18; ayrıca Bkz. Ahmed Eflâki, *Menâkıbu’l-Ârifin*, (nşr. T. Yazıcı), İstanbul 1966, I, 372.

¹⁷ Taşköprü-zâde’de aynı kanaattedir. “Baba İlyas-ı Acem, Amasya’da (Çat kasabasında) ikamet ediyordu. Güzel ahlâki, kerametleri ve irşadı ile o bölgede şöhret kazandı ve böylece pek çok kimse onun müridi oldu. Dervişleri çevrede ‘Babalı’ diye tanınıyordu.” Bkz. Mecdî Mehmed Efendi, *Şakâyık-ı Nu’maniye Tercümesi (Şakâyık-ı Nûmaniye ve Zeyilleri)*, (nşr. A. Özcan), Tıpkıbasım, İstanbul 1989, I, 22, 93; Ocak, *Babaîler*, s. 91; Tekindağ, a.g.e, s. 8;

¹⁸ O. Turan, a.g.e, s. 426.

rının çoğalması sebebiyle, başkaldırı ihtimali düşünülerek, onun ve bağlılarının kökünü kazıma kararı alındığını bildirir¹⁹.

Taşköprüzâde de aynı doğrultuda fikir beyan etmektedir. Babailerin sayılarının artması ve isyan ihtimali sebebiyle, zamanın Selçuklu yönetiminin harekete geçtiğini belirten müellif, eserinde: "Sultan Gıyaseddin b. Alâeddin, bu taifenin baş kaldıracağına ihtimal verip dervişlerini katliam eyledi. Kendi dahi çok zaman geçmeden öldü. Nesilleri kesildi. Şeyh Muhlis Baba, Yunan'da altı ay padişah olduktan sonra Baba İlyas'ın sûfilerinden Nureddin ismindeki sûfinin Karaman adlı beş yaşında bir oğlunu Yunan tahtına oturttu"²⁰ ifadeleriyle durum hakkında bilgi verir.

Baba İlyas'ın torunlarından Elvan Çelebi ise, isyanın sebebinin Osmanlı tarihçilerinden oldukça farklı anlatır. O'na göre, Baba İlyas ile Selçuklu idaresi arasındaki husumet, İlyas'ın sahip olduğu eşsiz bir atın köyün kadısı Küre Kadı'ya verilmemesi sebebiyledir. İlyas'ın elinden cins atını alamayan Kadı, Anadolu kadılarının imzalarını da taşıyan bir rapor hazırlayarak Sultan Gıyaseddin'e iletmiştir. Raporda, Baba İlyas'ın sayısız askeri olduğu ve kendisini peygamber ilan ettiği, halkı Sultan'a karşı kışkırttığı anlatılmaktadır²¹. Bunun üzerine Selçuklu idaresi harekete geçmiş ve mevzubahis isyan hadisesi patlak vermiştir.

Baba İlyas'ı Anadolu Selçuklu Devleti açısından potansiyel bir tehlike haline getiren davranışın, kendisini bir veli, hatta bir peygamber derecesine çıkarıp, bizatihi müridlerine bu yolda telkinlerde bulunması, ayrıca Allah'ın kendilerine yardım edeceği ve savaşlarda ölmeyecekleri inancını içlerine yerleştirmesi olarak ifade edilmiştir²².

Derviş zümresinin yanında Müslim-gayrimüslim halk küntlesinin ve gazilerin de katıldığı bu isyanın ortaya çıkmasına birçok faktörün etki ettiği muhakkaktır. Ancak biz burada sadece birkaç tanesini ifade etmekle yetineceğiz. Bunların başında devlet arazilerinin çoğunun evlatlık vakıflara dönüştürülmesi ve Türkmen nüfusunun yoğunlaşmasıyla otlakların yetersiz gelmesi sayılabilir. Ayrıca Türkmenlerin, yaylak ve kışlaklara

¹⁹ İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osman*, (nşr. Ş. Turan), Ankara 1983, II, 48b-49a.

²⁰ Mecdî Mehmed, a.g.e, s. 22 vd., 93.; Ayrıca Bkz. Elvan Çelebi, *Menâkıb'ul-Kudsiyye Fi Menâsib'il-Ünsiyye*, (nşr. İ. Erünsal, A. Yaşar Ocak), Ankara 1995, s. 18-20; Mehmed Fuad Köprülü, *Early Mystics in Turkish Literature*, (Translated and edited with an introduction by Gray Leiser and Robert Dankoff), Routledge Sufi Series, Abingdon 2006, s. 231, dipnot 35.

²¹ Elvan Çelebi, a.g.e, s. 40-47; Ayrıca Bkz. Ümit Tokatlı, "Elvan Çelebi'nin Eseri (el)-Menâkıbu'l-Kudsiyye Fi' (il) Menakibi'l-Ünsiyye", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1998), II, 260-262; Ethem Erkoç, *Elvan Çelebi (Hayatı, Zaviyesi, Eseri, Düşünceleri)*, Çorum 2004, s. 44-51.

²² Mustafa Çetin Varlık, *Germiyanoğulları Tarihi*, Sevinç Matbaası, Ankara 1974, s. 10.

gidiş gelişleri esnasında ekili arazi ve bağlara hasar vermeleri, muhtemelen yerleşik halkta Türkmenlere karşı nefret hislerinin uyanmasına sebep olmuştur. Selçuklu devletinin Türkmenlere sırt çevirerek İranlı unsurları tercih etmesi ise diğer önemli bir sebeptir. Devletin bu siyasetinin neticesi olarak Türkmenler kendilerini istenmeyen vatandaş hissetmişler ve böyle bir isyana kalkışmışlardır²³.

Babaî İsyanı'nın Genel Seyri

Sultan Gıyaseddin, yukarıda izah edilen sebeplerden dolayı, Baba İlyas ve bağlılarından gelebilecek tehlikeyi bertaraf etmek amacıyla harekete geçer ve 4000 kişilik bir ordu hazırlar. Olayı haber alan İlyas, zaviyesinden çıkararak adamlarıyla birlikte Amasya Kalesi'ne sığınır. Selçuklu askeri birliği Çat'a gelir, halk Cuma namazında iken saldırıya geçer. Az sayıda insan bu saldırıdan canını kurtulur. Kurtulanların her biri bir memlekete dağılır ve İlyas da çok geçmeden aldığı yaradan dolayı ölür²⁴.

Baba İlyas, ölmeden önce müritlerinden iki kişiyi Şam'da ikamet eden halifesi Baba İshak'a göndermiştir. Baba İshak, İlyas'ın Amasya'ya gelmemesine dair emrini dinlemeyerek, etrafına topladığı adamlarıyla harekete geçmiştir²⁵. 1240 yılının Teşrinler mevsiminde meydana gelen isyan²⁶ ilk olarak Sumeysat (Adıyaman-Samsat)'a bağlı Keferşud Nahiyesi'nin ateşe verilmesiyle başlamış²⁷, bunlara karşı harekete geçen Malatya valisi Muzaffereddin Alişîr'in 500 kişilik ordusu Elbistan'da mağlup olmuştur²⁸. Baba İshak kuvvetleri bu kez Sivas'ta Selçuklu güçlerine karşı bir zafer daha kazanmıştır²⁹. Bu başarının tesiriyle, daha önce isyanın içerisinde olmayıp o muntikalarda yaşayan Çepni-

²³ Ö. Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", **İFM**, (1949-1950), XI/ 1- 4, 530; Köprülü, Kuruluş, s. 94-96; Faruk Sümer, "Çepniler II", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, (Ağustos 1991), S. 56, 6; Ocak, Babaîler, s.37-39, 42-48; O. Turan, a.g.e, s. 421.

²⁴ Elvan Çelebi, a.g.e, s. 40-47; İbn Kemâl, II, 48b-49a; Hoca Saadeddin Efendi, **Tâcü't-Tevarih** (Nşr. İ. Parmaksızoğlu), İstanbul 1979, V, 62 vd; Halil İnalçık, "Türkler-Osmanlılar", **İA**, XII/2, 290; Tekindağ, a.g.e, s. 8; Ocak, Babaîler, s. 94 vd; Ü. Tokatlı, a.g.m, s. 259; Sami Gürtürk, **Silifke Tarihi**, İstanbul 1987, s. 110 vd.

²⁵ Elvan Çelebi, a.g.e, s. 47-53.

²⁶ Abû'l-Farac (Bar Hebraeus), **Abû'l- Farac Tarihi**, (nşr. Ömer R. Doğrul), Ankara 1987, II, 539; Elvan Çelebi'ye göre olay 12 Ağustos 1239 tarihinde gerçekleşmiştir. Bkz. Ü. Tokatlı, a.g.m, s. 259; Ümit Hassan, "Siyasal Tarih Açıklamalı Bir Kronoloji", **Türkiye Tarihi I, Osmanlı Devleti'ne Kadar Türkler**, İstanbul 2000, s. 235; Varlık, a.g.e, s. 23.

²⁷ Köprülü, Kuruluş, s. 97; Nejat Kaymaz, **Pervâne Mu'inü'd-din Süleyman**, Ankara 1970, s. 38.

²⁸ Abû'l- Farac, II, 540; Tekindağ, a.g.e, s. 8.

²⁹ Abû'l- Farac, II, Gösterilen yer.

ler, Karamanlılar ve onların mensup olduğu *Avşar* boyunun da hadiseye dâhil olduğu bildirilmektedir³⁰.

Babaîler Sivas'tan hareketle Tokat'tan geçerek Amasya bölgesine gelmiş, burada Mübarizeddin Armağanşah komutasındaki Selçuklu kuvvetiyle çarpışmıştır. Baba İshak komutasında Amasya'ya gelen Babaîler, İlyas'ın ölüm haberini aldıktan sonra, Selçuklu ordusunu yenip, komutan Armağanşah'ı da öldürerek, Konya'ya doğru yürüyüşe geçmiştir³¹. Kayseri yakınlarında Selçuklu kuvvetlerini mağlup eden Babailer, Selçuklu ordusuyla bu kez Malya Ovası'nda karşılaşmıştır. Selçuklu askerine ilaveten 1000 kadar paralı Frank askerinin de yer aldığı kuvvet tarafından çembere alınan, içerisinde Baba İshak'ın da bulunduğu bu topluluk 1240'ta tamamen kılıçtan geçirilmiştir³². Ancak bu isyan, Anadolu Selçuklu Devleti'ni büyük zaafa uğratmış, içte ve dışta devletin itibarını sarsmış ve bu sebeple Moğollara Anadolu'yu istila etme cesareti vermiştir³³.

İsyanın Karamanoğulları Beyliği'nin Kurulmasındaki Rolü

Köprülü ve Barkan gibi tarihçiler, Babaî hareketinin Karamanoğulları Beyliği'nin ve hatta Osmanlı devletinin kurulmasına etki ettiğini³⁴, ifade etmişlerdir. Ayrıca bu hareketin Bektaşîlik gibi ehlisünnet akidesine muhalif hareketlere de başlangıç teşkil ettiği ileri sürülmektedir³⁵.

³⁰ Faruk Sümer, "Çepniler I", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, (Temmuz 1991), 55, 3–11; F. Sümer, "Çepniler II", s. 3–10; Ocak, *Babaîler*, s. 128 vd.

³¹ Abû'l- Farac, aldığı bu yaradan öldüğü anlaşılan İlyas'ın, Selçuklu asilzadelerince pusuya düşürülerek boğulduğu kanaatindedir. Abû'l- Farac, II, Gösterilen yer; Ocak, *Babaîler*, s. 130–133; Ü. Hassan, a.g.m, s. 237.

³² O. Turan, a.g.e, s. 423; Tekindağ, a.g.e, s. 8; Tuncer Baykara, *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Ankara 1983, s. 134; Ü. Hassan, a.g.m, s. 238; A. Yaşar Ocak, "Baba İshak", *DİA*, IV, 368; Saltuknâme'de, Sultan İzzeddin'in Babaîlerin ilk muvaffakiyetleri üzerine Kırım'a kaçtığı, burada Sarı Saltık tarafından karşılandığı, ancak onun manevi yardımıyla Babaîlerin mağlup olduğu belirtilir. Bkz. M. Fuad Köprülü, "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları", *Bellekten*, (1943), VII/26, 439.

³³ Abû'l- Farac, II, 541 vd; Köprülü-zâde Mehmed Fuad, *Türkiye Tarihi I-Anadolu'nun İstilasına Kadar Türkler*, İstanbul 1923, s. 252; M. Fuad Köprülü, *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, (nşr. O. Köprülü), İstanbul 1981, s. 143; Barkan, a.g.e, s. 12; O. Turan, a.g.e, s. 420; T. Baykara, a.g.e, s. 29; Göde, a.g.e, s. 5.

³⁴ Köprülü, *Kuruluş*, s. 98; Ö. Lütfi Barkan "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: Kolonizatör Türk Dervişleri", *VD*, (1942), II, 279–386.

³⁵ Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 208 vd; XIII. Asır müverrihlerinden Muhammed el-Hatîb, Kistâs el-Adale isimli eserinde Babaîlerle ilgili malumat verirken Mezdek, Bâbek ve Zındıkların bahsetmesi Babaîleri onlara benzetmek istediğini göstermektedir. Bkz. Köprülü, "Selçuklu Tarihi'nin Yerli Kaynakları", s. 443; Eflâki; Hacı Bektaş-ı Velî'nin Baba Resul-Allah denilen Baba Resul'ün halifesi olduğunu bildirmektedir. Bkz. Ahmed Eflâki, II, 371, 481; Köprülü, "Baba", s. 165; M. Fuad Köprülü, "Bektaş-Hacı Bektaş Velî", *İA*, II, 461; Köprülü, *Kuruluş*, s. 156 vd., 170; O. Turan, a.g.e, s. 425; F. Sümer, "Çepniler II", s. 5; Abdülbâki Gölpınarlı, "İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları", *İFM*, XI/ 1- 4, 6, 66; Claude Cahen,

Anadolu Selçuklu Devleti'ni derinden sarsan bu isyan hareketi, adeta Moğolları Anadolu'ya davet etti. İstila ile birlikte ortaya çıkan siyasi ve askeri boşluktan istifade eden yeni hâkim unsurlar "beylik" adı verilen küçük devletçikler şeklinde teşkilatlandılar. Bunların en eskisi ve en güçlüsü ise Karamanoğulları Beyliği'dir³⁶. Bu beylik, Selçuklu Devleti'nin o zamanki güneydeki ucu konumundaki Ermenek ve çevresinde 1256 tarihinde kurulmuştur³⁷.

Yeni kurulan devletçiklerin zamanının siyasi, askeri ve içtimai şartlarından etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu meyanda, fetihler ve Moğol istilaları döneminde Anadolu'ya gelen Türkmen kabileleri arasında yer alan "Heterodoks Türkmen Babaları" kendileri gibi Türkmen olan halk kitleleri arasında büyük manevi nüfuza sahiptiler. Moğol işgali nedeniyle siyasi ve askeri otoritenin kaybolduğu Anadolu'da, Türkmen toplumu reislerinin önderlik ettiği yeni siyasi teşekküllerin oluşumu safhası, toplumun manevi önderlerinden ayrı düşünülemez. Zaten çağdaş ve sonraki asırlara ait eserlerde Karaman beylerini Babaîlik hareketiyle ilişkilendiren rivayetlerin yer aldığı görülür. Ancak, bu rivayetlerin sahibi olan Karaman tarih yazarlarının, hayal ürünü ile gerçek tarihi anıları birbirine karıştırdıkları yönünde eleştirildiği görülür³⁸. Selçuklu ve Osmanlı tarihçileri ise, mensubu oldukları devletler Karaman Beyliği'nin rakibi olduğundan, Karamanlıları ilgilendiren konularda tarafsız olamayacakları ihtimalini gündeme getirmektedir³⁹. An-

---

Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler¹, (nşr. Y. Moran), İstanbul 1979, s. 329; Toktamış Ateş, **Siyasal Tarih**, İstanbul 2004, s. 46.

³⁶ M. Altay Köymen, **Selçuklu Devri Türk Tarihi**, Ankara 1998, s. 10.

³⁷ Müverrih Vardan, "Türk Fütuhâtı Tarihi (889-1269)", (nşr. Hrant D. Andreasyan), **TSD**, İstanbul 1937, 1/2, 231 vd; Şikârî, s. 23-25; İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara 1988, s. 1; N. Kaymaz, **Pervâne Mu'înü'd-din**, s. 38, 98, 101; Ahmet Akgündüz, Said Öztürk, **700. Yılında Bilinmeyen Osmanlı**, İstanbul 1999, s. 32; Ü. Hassan, a.g.m, s. 251; Yahya Başkan, **Karamanoğulları Beyliği (Alâ'ed-din-Ali Bey Dönemi 1357-1398)**, Malatya 1999, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 6.

³⁸ Köprülü, "Selçuklu Tarihi'nin Yerli Kaynakları", s. 439-443; Paul Wittek, **Menteşe Beyliği, XIII-XV. Asırda Garbî Küçük Asya Tarihine Ait Tedkik**, Ankara 1944, s. 51; Claude Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu**², (çev. Erol Üyepazarıcı), İstanbul 2002, s. 250.

³⁹ Selçuklu tarih kaynakları devletlerinin Karamanlılara bakış açısını çok güzel yansıtmaktadır. İbni Bîbi, Nûre Sofî'nun hakkında: "Karaman-oğullarının babası (Karaman), hayatının ilk yıllarında Kamerüddin vilâyeti adıyla meşhur olan Ermen (Ermenek ve çevresi) nahiyelerinde yaşayan bir Türkmen kömürçü idi. Her zaman oradan Larend'e kömür çeker, çoluk çocuğunun rızkını o işle sağlardı" demektedir. Bkz. İbn Bîbî, **el-Evamirü'l-Ala'îye Fi'l-Umuri'l Ala'îye (Selçuknâme)**, (nşr. Mürsel Öztürk), Ankara 1996, I, 202; T. Ünal, Nûre Sofî'nin "Larend'de kömürçülük yapan bir adam" şeklinde takdim edilmesinin altında O'nun adı bir adam olarak gösterilme çabasının yattığını belirtir. Bkz. T. Ünal, a.g.e, s. 26; Karamanoğlu Mehmet Bey'in Konya'yı istilası hakkında ise "çarıklı Türkmenler, ipekli, kadife, attabi ve kutnu kumaşlarla süslendiler" diyerek Karamanlıları tahkir etmektedir. Bkz. İbn Bîbî, II, 209; Osmanlıların da Karamanoğulları'na karşı oldukça acımasız davrandıkları anlaşılıyor. Aşıkpaşazade'nin rivayeti buna şahitlik etmektedir. Şöyle ki: "Karaman ülkesini şöyle vurdular ki şehirlerini ve köylerini elek elek ettiler. Harap eylediler. O

cak bu tarihi rivayetler, bütün sakıncalara rağmen, dönemin siyasi, askeri ve içtimai vaziyetiyle ilgili kıymetli bilgiler verdiği için göz ardı edilemeyecek kadar değerlidir.

Yukarıda bahsi geçen bu rivayetlere göre Karaman hanedanının atası Nûre Sofî'dir. Nûre Sofî'nin⁴⁰, Baba İlyas'a intisap ederek *Sofu* lakabını aldığı ve böylece göçebe Türkmenler arasındaki nüfuzunu artırdığı belirtilir⁴¹. Baba İlyas'ın nüfuzunun Karamanlıların hâkim olduğu sahaya da yayıldığı, bu yayılmada çaba sarf eden Nûre Sofu'nun Malya ovasında Selçuklu kuvvetlerine karşı çarpıştığı, mağlubiyet sonrası ise Babaî önderlerinden Baba İlyas'ın oğlu Muhlis Paşa ile Konya ve Ermenek bölgesine sığındığı belirtilir⁴².

Baba İlyas'a bağlılığı sebebiyle Türkmenler arasında büyük nüfuza sahip olan Nûre Sofî'nin, başta Avşarlar olmak üzere diğer Türk boylarını da idaresi altına alarak, 1215 yılı civarında önce Ereğli'yi, sonra da Silifke'yi zapt ettiği belirtilir⁴³. Ayrıca I. Alâ'ed-din Keykubad'ın, Nûre Sofî'ye bir mektup göndererek, Ermenek'i fethetmesini istediği, Nûre Sofî'nin, zorlu bir savaştan sonra 1228'de kaleyi güçlkle fethettiği, sonra

---

yıl nice erkek ve kız çocukları doğdu. Soyları sopları bilinmedi" diyor. Bkz. **Âşıkpaşaoğlu Tarihi**, (nşr. N. Atsız), İstanbul 1992, s. 108.

⁴⁰ **Mufassal Âl-i Karaman Tarihi**, TTK, Y. I, 144 Nr'lı Yazma, s. 9; Şikârî, s. 9; İbn Bîbî, I, 202; Esterebâdî, **Bezm u Rezm**, (nşr. Mürsel Öztürk), Ankara 1990, s. 104; Oruç Bey, "Kör Kadı" ismiyle zikreder. Bkz. Oruç Bey, **Tevârih-i Âl-i Osman**, (nşr. Nihal Atsız), İstanbul 1972, s. 28; Hüseyin Hüsameddin, **Amasya Tarihi**, İstanbul 1327-1330, II, 484; Cl. Cahen, a.g.e¹, s. 296 vd; N. Kaymaz, Pervâne Mu'înü'd-din, s. 101; Ali Sevim, Yaşar Yücel, **Türkiye Tarihi, Fetih Selçuklu ve Beylikler Dönemi**, Ankara 1989, s. 310.

⁴¹ Mufassal Âl-i Karaman Tarihi, s. 15; Şikârî, s. 16; Şakâyık-ı Nu'maniye, I, 23; İbn Kemâl, II, 49a vd; Mehmed Neşrî, **Kitâb-ı Cihan-Nümâ**, Neşrî Tarihi, (Yayınlayanlar: Faik Reşit Unat, M. Altay Köymen), Ankara 1995, I, 45; Joseph Freiherr Von HAMMER-Purgstall, **Büyük Osmanlı Tarihi**, İstanbul 1993, I, 176; Hayrullah Efendi, **Devlet-i Aliyye-i Osmaniye**, (nşr. Z. Danışman), İstanbul 1971, IV, 200 vd; Halil Edhem, "Karamanoğulları Hakkında Vesâik-i Mahkûke", **TOEM**, İstanbul 1327, XI, 701; Köprülü, "Selçuklu Tarihi'nin Yerli Kaynakları", s. 436; Köprülü, İlk Mutasavvıflar, s. 205; Barkan, a.g.e, s. 24; B. Flemming, "Türkler-Anadolu Beylikleri", **İA**, XII/2, 281; İbrahim Kafesoğlu, **Selçuklu Tarihi**, İstanbul 1972, s. 172; B. Atalay, **Türk Büyükleri veya Türk Adları**, İstanbul 1935, s. 71; İ. Hakkı Konyalı, **Abideleri ve Kitabeleri ile Ereğli Tarihi**, İstanbul 1970, s. 169.

⁴² Li-Âşık El-Eflâk Seyyid İlyas Kirmânî, "Karamannâme", (nşr. M. Koman), **Konya Dergisi**, (Şubat-Mart 1944), S. 64-65, 58; Tekindağ, a.g.e, s. 9; Aynı meyanda malumatta bulunan Ermeni tarihçisi Alishan ile ilgili geniş bilgi için bkz. Hrand D. Andreasyan, "Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları", **İÜFTD**, (1949-1950), İstanbul 1950, I/1, 95-118; Aynı yazar, "Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları", **İÜFTD**, (Mart 1950), I/2, 401-438.

⁴³ Bu rivayetler için Bkz. Mufassal Âl-i Karaman Tarihi, s. 10; Şikârî, s. 9; Hammer, "Silifke'nin Rum mutasarrıfı Nûre Sofî'nun mezhebine kazanılarak, sık sık kalesine kabul ederdi. Karaman'ın babası ve müritleri bir gün, muhafızların emniyetinden istifade ile kendilerine cömertlik gösteren kumandanı idam ederek, mevkii istila ettiler" demektedir. [Bkz. Hammer, I, 177.]

ise Mut, Gülnar ve Mâra⁴⁴ kalelerini fethettiği, bilahare Ermenek'e gelerek orayı mesken edindiği rivayet edilir⁴⁵.

Ancak, Malya Ovası'ndaki savaşın tarihi 1240 olduğuna göre Nûre Sofî'nin bu savaşa katıldığı, yenilgi sonrası Ermenek'e sığındığı, Türkmenleri etrafında toplayıp seferlere çıktığı, bilahare 1215'te Ereğli'yi ve Silifke'yi fethettiği tarzındaki yukarıdaki rivayetlerde kronoloji açısından tutarsızlıklar mevcuttur. Bunun başlıca sebebini ise haberleri nakleden ilk kaynakların destan türünde kaynaklar olmasında aramak gerekmektedir. Bu kaynaklardan Şikârî'nin, Nûre Sofî'nin ölümünde oğlu Karaman'ın yetişkin olduğu şeklindeki rivayeti diğer kaynaklar tarafından doğrulanmamıştır⁴⁶. Ancak onun Muhlis Paşa'nın başkaldırdığı zaman öldüğü ve arkasında henüz beş yaşındaki Karaman'ı bıraktığı görüşü genel kabul görmüştür⁴⁷.

Baba İlyas'ın neslinden gelen Muhlis Paşa'nın, Karaman'ı yetiştirerek Babaî tarikatının şeyhlerinden birisi yaptığı, Karaman'ın ise cesareti sayesinde Türkmenlerin çoğunu emri altına alarak bir müddet sonra, kendisini sultan ilan ettiği belirtilmektedir⁴⁸. Ancak, Nûre Sofu'nun ölüm tarihinin tam olarak bilinmemesi, ayrıca oğlu Karaman'ın babası öldüğü zamandaki yaşında ihtilaf olması, onu *Babaî şeyhi* yapan bu tür rivayetleri şüpheli hale getirmektedir. Söz konusu rivayete göre: "*Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev Moğollar tarafından mağlup edilince, karışıklıktan istifade eden Babaîler, Baba İlyas'ın oğlu Muhlis Paşa liderliğinde tekrar baş kaldırıp yine iktidar bulmuşlardır. Muhlis Paşa, bağlılarıyla Selçuklular üzerine hücum edip, onlardan intikam almış, altı ay veya kırk gün kadar Konya tahtında kalmıştır. Sonra da saltanatını İlyas'ın müritlerinden Nûre Sofu'nun oğlu Karaman'a bırakmıştır. Karaman diyarında yaşamaya devam eden Muhlis Paşa, Osman Gazi'nin fetihlerine de katılmıştır*"⁴⁹.

⁴⁴ Günümüzde Silifke'de Kirobası nahiyesinin merkezidir. Bkz. Şenol Çelik, **Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500–1584)**, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1994, s. 205.

⁴⁵ I. Alâeddin Keykubâd, mektubunda: "Ey Nûreddin, askerlerini toplayıp, Ermenek üstüne çabucak varıp, cenk idesin. Huda fırsat verip, kaleyi fethedesin, zira Müslümanlara ziyade cefa eylerlermiş. Diyarları senin mülkün ola" diyordu.[Bkz. Mufassal Âl-i Karaman Tarihi, s. 10–14]; Şikârî, s. 14; H. Hüsameddin, II, 485; Tekindağ, a.g.e, s. 12; H. Bardakçı, a.g.e, s. 24; Besim Darkot, "Aladağ", **İA**, I, 279.

⁴⁶ Şikârî, s. 19.

⁴⁷ İbn Kemâl, II, 49a vd; Gelibolulu Mustafa Âlî, **Kühü'l-Ahbâr, Fatih Sultan Mehmed Devri**, (1451–1481), (nşr. M. H. Şentürk), Ankara 2003, II, 128.

⁴⁸ Şehabeddin Tekindağ, "Karamanlılar", **İA**, VI, 317 vd; Ö. Lütfi Barkan, Enver Meriçli, **Hüdavendigâr Livâsı Tahrir Defterleri**, Ankara 1988, I, 51, dipnot 55, s. 57; Mükrimin Halil Yananç, "Akkoyunlular", **İA**, I, 261vd; Karamanlı-Babaî ilişkisi hakkında ayrıca bkz. C. Cahen, a.g.e¹, s. 343.

⁴⁹ İbn Kemâl, II, 49a; Hoca Saadeddin, V, 62 vd; Ş.Tekindağ, a.g.e, s. 8; Ocak, Babaîler, s. 94 vd; Ü. Tokatlı, a.g.m, s. 259.

Bu çalkantılı tarihi süreç içerisinde, Moğollar tarafından farklı zaman aralıklarında gerçekleştirilen tedip hareketlerinin yanında, ağır vergiler vb sebeplerden dolayı, yeni teşekkül eden beyliklerin Anadolu'nun siyasi ve askeri hâkimiyetini Selçuklu Devleti'nden devralmaya başladığı görülür.

Buraya kadar ele alınan rivayetlerden anlaşılacağı üzere, bu kayıtlarda Karamanoğulları hanedanının atası olan Nûre Sofi'nin, Baba İlyas'ın müridi; beyliğin adını taşıyan oğlu Karaman'ın ise *Babaî şeyhi* yapıldığı görülmektedir. Kanaatimizce, Karaman beyleri bilhassa beyliğin kuruluşu aşamasında, muhtemelen Babaların Türk toplumu üzerindeki manevi nüfuzundan istifade etmek amacıyla, şeyhlik seviyesine kadar çıkmasalar da, bu manevi liderler ile yakın irtibata geçmiş olmalıdırlar. Ancak XVI. yüzyıla ait Tapu Tahrir Defterleri'ndeki kayıtlar, bu etkileşimin uzun süre devam etmediğini ispat eder niteliktedir.

Babaî Etkisinin XVI. Yüzyıldaki Yansımaları

Şüphesiz Osmanlı Devleti, Tahrir Defterleri'ni imparatorluğun askeri, ticari ve sosyoekonomik yapısını tespit etmede kullanmaktaydı. Ayrıca defterlerde tescil edilen şahıs adları ve adların kullanım oranları gibi hususlar, adlar üzerindeki coğrafi ve kültürel çevrenin etkilerini göstermesi açısından oldukça önemlidir⁵⁰. Biz de Karaman Beyliği'ne beşiklik etmiş olan Ermenek yöresinin XVI. yüzyıl Tahrir defterlerinde geçen şahıs isimlerini ve lakapları, Babaî hareketinin bölgedeki muhtemel tesirinin aydınlığa kavuşması açısından ele alacağız. Bu meyanda, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Karaman Vilayeti İçel Sancağı'nın 1, 31, 58, 83, 118, 182, 272, 392, 387, 696, 968, 1021 numaralı Tapu Tahrir Defterleri ile Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-u Kadîme Arşivi'nde yer alan aynı sancağın 128, 331, 565, 576 numaralı defterlerini tetkik edeceğiz⁵¹.

TD 83, 182, 272 ve TK 128 numaralı tahrir defterlerinde, Ermenek'te kaydedilen isimler arasında, "*Ahmed, Mehmed, Mahmud, Ömer, Ali, İbrahim, Yusuf, Hasan, Hüseyin, Kasım, Musa*" gibi isimlerin oldukça fazla olduğu görülür. Bu isimlerin çokluğu, Osmanlı'nın diğer beldelerinde olduğu gibi bu yörede de dinin ne derece etkili olduğunun göstergesidir.

⁵⁰ M. Mehdi İlhan, "Tapu Tahrir Defterlerindeki Şahıs Adları Hakkında Bazı Notlar", **Uluslararası III. Türk Kültürü Kongresi, Bildiriler**, (25-29 Eylül 1993), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1999, I, 85-95.

⁵¹ Konuyla ilgili geniş bilgi için Bkz. Bilal Gök, **Ermenek Kazâsı (1500-1600)**, (Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 2006, s. 228 vd.

Bu çok rastlanan isimlerin yanında, “*Tuğrul, Ertuğrul, Tanrıvermiş, Canbaz, Buldan, Bayezid, Sinan, Sabırlı, Koca Veli, Değirmenci Ali, Çoban, Duyar, Sulu, Eymir, Bahadır, Can Paşa, Akça, Erdoğan, Erdoğdu, Sunduk, Kara Memi, Bostan, Güzel, İlbey, Şahin, Tursun, Durmuş, Yazıbeğ, Dadağlı*” gibi tamamen Türkçe isimler de bulunmaktaydı⁵². Yoğun olarak görülen Arap kökenli İslami isimlerin yanında Türkçe adların kullanılması, yöre insanının Türk kültürünü özümsemiş olmalarından kaynaklanmış olabilir. Bir de iki kategoriden farklı olarak, “*Âşık Paşa, Şeyh Baba, Şah Kulu, Teâl Baba, Can Baba, Ali Baba, Halil Baba, Şaban Baba,*” gibi isimler de mevcuttur⁵³. Ayrıca Ermenek’te isimlerle birlikte kullanıldığı müşahede edilen “*Şeyh, Pir, Pîrî, Can, Kul, Seydi, Emir, Efendi, Tur, Sûfî, Derviş, Baba, Hacı*”⁵⁴ gibi lakaplar havalideki sufi hareketlerin varlığını gösterir. Belki de bu tür isim ve lakaplar, aradan geçen üç asra rağmen, hâlâ Babaî tesirinin devam ettiğine delil sayılabilir. Benzer isimlendirmelerin Kırşehir’de de rastlanması bu ihtimali kuvvetlendirir niteliktedir⁵⁵.

Bunun yanında “*Hacı*”ların çok olması şehirde refah seviyesinin yüksekliğini de ortaya koymaktadır⁵⁶. Örneğin, 1518’de Ermenek’te, 33 Hacı, 18 Pir, 15 Seydi, 4 Baba, 4 Can, 2 Efendi, 1 Tur, 2 Fakih, 1 Çelebi, 5 de Emir lâkabı taşıyan şahıs adı bulunmaktaydı. Fakat Sulu, Emir, Hacı gibi bazı isimlerin hem isim hem de lâkap olarak kullanıldığı anlaşılıyor⁵⁷. 1555’te ise 38 Hacı, 17 Pir, 10 Seydi, 1 Baba, 1 Can, 5 Pîrî, 1 Derviş, 14 Fakih, 6 Emir, 1 Sûfî, 1 Paşa lâkabı mevcuttur. 1518’e göre kıyaslandığında, Hacı, Emir ve Fakih lakaplarında artış olduğu görülür. Fakih lâkabındaki artışın nedeni imamlara, isimlerinin yanına Fakih ilavesinin yapılmasındandır⁵⁸.

Nihayet, Ermenek’te kullanılan bazı isim ve lakaplar, yörede Babaî etkisinin hala devam ettiği yönünde anlaşılacağı gibi “*Şey, Pir, Seydi, Efendi*” vb lakapların Sünni-sufi çevrelerde de kullanıldığı göz ardı edilmemelidir. Örneğin 1584 tarihli Evkâf Defteri’nde, Karamanoğlu Halil Bey’in (1333–1340) Ermenek şehir merkezinde “*şer’î hüccetle Mevlevîhâne olarak isimlendirilen*”⁵⁹ bir zaviyesine rastlamaktayız. Aynı tarihlerde şehrin Değirmenlik mahallesinde Şeyh Ali es-Semerkindî’nin halifelerinden Süleyman Ha-

⁵² TD 83, s. 265–270; TD 182, s. 1–5; TD 272, s. 2–5; TK 128, s. 1–13.

⁵³ TD 83, s. 265; TD 182, s. 1; BOA, TD 272, s. 33; TK 182, s. 13.

⁵⁴ TD 83, s. 265; TD 182, s. 1; TD 272, s. 3; TD 128, s. 12 vd.

⁵⁵ M. İlhan, a.g.m, s. 85-95.

⁵⁶ Feridun M. Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazâsı**, Ankara 1989, s. 62, 72.

⁵⁷ BOA, TD 83, s. 265–270.

⁵⁸ BOA, TD 272, s. 1–5.

⁵⁹ Tapu Kadastro Kuyûd-i Kadîme Arşivi, 576 Nr. Evkâf Defteri, s. 17a.

life'nin ikâmet ettiğini ve çevresinde oldukça nüfuz sahibi olduğu görülmektedir⁶⁰. Evliya Çelebi, XVII. yüzyılda şehri ziyaretinde Ermenek'te Babaî tesirini çağrıştıracak hiçbir malumat vermese⁶¹ de Tahrir Defterleri'nden elde edilen bilgiler, XVI. yüzyılda Ermenek'te Sünni tasavvuf ekollerinin yanında, Sünni olmayan sufî yaklaşımın da varlığını sürdürdüğü ileri sürülebilir.

Sonuç

Babaî hareketinin, Anadolu Selçuklu Devleti'ni zaafa uğrattığı ve Moğol istilasına zemin hazırladığı bilinen bir gerçektir. Uzun yıllar Moğol idaresi altında kalan Anadolu'da, her açıdan yıpranan Selçuklu idaresi hâkimiyetini kaybetmiş ve *Anadolu Beylikleri* adıyla yeni devletçikler ortaya çıkmıştır. Bu yönüyle Babaî hareketi, Anadolu Selçuklu Devleti'nin çöküşü ve yerine kurulan Karamanoğulları dâhil bütün beyliklerin ortaya çıkışının en büyük müessiri durumundadır.

Netice olarak Babaîliğin ve bu hareketin yürüttüğü isyanın Karaman Beyliği'nin kurulmasına tesir ettiği aşikârdır. XVI. yüzyıla ait Tapu Tahrir kayıtlarında geçen şahıs isimleri ve lakaplar tahlil edildiğinde, bu tesirin 300 yıl sonra bile nispeten devam ettiğini gösterir. Ayrıca, şehirde sınırlı sayıda da olsa etkinliğini koruduğu anlaşılan Babaî cinsi Gayri Sünni tasavvufi ekollerin, o zamanda şehir merkezinde bulunan Sünni tasavvuf ekollerine mensup şahısların yürüttüğü faaliyetler sonucu asgariye indirildiği sonucuna varılabilir.

Kaynaklar

a) Arşiv Kaynakları

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi:
Tahrir Defteri: Nr. 1, 31, 58, 83, 118, 182, 272, 392, 387, 696, 968, 1021.
2. Ankara Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi:
Tahrir Defteri: Nr. 128, 331, 565, 576.

b) Kitaplar

- ABÛ'L-FARAC (BAR HEBRAEUS), *Abû'l- Farac Tarihi II*, (nşr. Ömer R. Doğrul), Ankara 1987.
AHMED EFLÂKÎ, *Menâkıbu'l-Ârifin I*, (nşr. T. Yazıcı), İstanbul 1966.
AKGÜNDÜZ, Ahmet- ÖZTÜRK, Said, *700. Yılında Bilinmeyen Osmanlı*, İstanbul 1999.
AKSARAYÎ, Kerimüddin Mahmud, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, (nşr. M. Nuri Gençosman - F. N. Uzluk), Ankara 1943.

⁶⁰ Tapu Kadastro Kuyûd-i Kadîme Arşivi, 128 nr. Tapu Defteri, s. 12; Diğerleri için bkz. BOA. TD., 1, 31, 58, 83, 118, 182, 272, 392, 387, 696, 968, 1021; Ayrıca Kuyûd-i Kadîme Arşivi TD., 331, 565 numaralı tahrir defterlerine bakılabilir.

⁶¹ *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, İstanbul 1935, IX, 303-306.

- ANONİM, **Târih-i Âl-i Selçuk, (Selçuknâme), Anadolu Selçukluları Tarihi III**, (nşr. F. N. Uzuluk), Ankara 1952.
- ÂŞIKPAŞAZADE, **Tevârih-i Âl-i Osman**, (nşr. N. Atsız), İstanbul 1992.
- ATALAY, B., **Türk Büyükleri veya Türk Adları**, İstanbul 1935.
- ATEŞ, Toktamış, **Siyasal Tarih**, İstanbul 2004.
- AYVERDİ, Sâmîha, **Türk Tarihinde Osmanlı Asırları**, Kubbealtı Neşriyatı, IV. Baskı, İstanbul 1999.
- BARKAN, Ö. Lütfi - MERİÇLİ, Enver, **Hüdavendigâr Livâsı Tahrir Defterleri I**, Ankara 1988.
- BARKAN, Ö. Lütfi, **Kolonizatör Türk Dervişleri**, Hamle Yayınları, İstanbul 1993.
- BAŞKAN, Yahya, **Karaman-oğulları Beyliği (Alâ'ed-din-Ali Bey Dönemi 1357-1398)**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Malatya 1999.
- BAYKARA, Tuncer, **Türkiye Selçukluları Devrinde Konya**, Ankara 1983.
- BAYKARA, Tuncer, **Tarih Araştırma ve Yazma Metodu**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2010.
- CAHEN, Claude, **Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler¹**, (nşr. Y. Moran), İstanbul 1979.
- CAHEN, Claude, **Osmanlılardan Önce Anadolu²**, (çev. Erol Üyepazarcı), İstanbul 2002.
- ÇAMUROĞLU, Reha, **Tarih Heterodoksi ve Babailer**, Der Yayınları, İstanbul 1990.
- ÇELİK, Şenol, **Osmanlı Taşra Teşkilatında İçel Sancağı (1500-1584)**, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1994.
- DOĞRU, Halime, **XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı**, İstanbul 1992.
- ELVAN ÇELEBİ, **Menâkıb'ul-Kudsiyye Fî Menâsib'il- Ünsiyye**, (nşr. İ. Erünsal, A. Yaşar Ocak), Ankara 1995.
- EMECEN, Feridun M. **XVI. Asırda Manisa Kazâsı**, Ankara 1989.
- ERKOÇ, Ethem, **Elvan Çelebi (Hayatı, Zaviyesi, Eseri, Düşünceleri)**, Çorum 2004.
- ESTEREBÂDÎ, **Bezm u Rezm**, (nşr. Mürsel Öztürk), Ankara 1990.
- EVLİYA ÇELEBİ, **Seyahatnâme IX**, İstanbul 1935.
- GELİBOLULU MUSTAFA ÂLÎ, **Kühnü'l-Ahbâr II, Fatih Sultan Mehmed Devri, (1451-1481)**, (nşr. M. H. Şentürk), Ankara 2003.
- GÖDE, Kemal, **Eratnalılar (1327-1381)**, Ankara 1994.
- GÖK, Bilal, **ErmeneK Kazâsı (1500-1600)**, (Basılmamış Doktora Tezi), Malatya 2006.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, **Mevlana'dan Sonra Mevlevîlik**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2006.
- GÜLCAN, D. Ali, **Karaman Mevlevîhanesi, Mevlevîlik ve Karamanlı Mevlevî Velileri**, Doğuş Matbaası, Karaman 1975.
- GÜRTÜRK, Sami, **Silifke Tarihi**, İstanbul 1987.
- HAMMER-Purgstall, Joseph Freiherr Von, **Büyük Osmanlı Tarihi I**, İstanbul 1993.
- HAYRULLAH EFENDİ, **Devlet-i Aliyye-i Osmaniye IV**, (nşr. Z. Danışman), İstanbul 1971.
- HOCA SAADEDDİN EFENDİ, **Tâcü't-Tevarih V**, (Nşr. İ. Parmaksızoğlu), İstanbul 1979.
- HÜSEYİN HÜSAMEDDİN, **Amasya Tarihi II**, İstanbul 1327-1330.
- İBN BATTUTA, **Die Reisen Des Ibn Battuta**, (nşr. Horst Jürgen Grün), Band 1, München 2007.
- İBN BÎBÎ, **el-Evamirü'l-Ala'ie Fî'l-Umuri'l Ala'ie (Selçuknâme) I**, (nşr. Mürsel Öztürk), Ankara 1996.
- İBN KEMÂL, **Tevârih-i Âl-i Osman II. Defter**, (nşr. Ş. Turan), Ankara 1983.
- İNALCIK, Halil, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ 1300-1600**, (Çev. R. Sezer), İstanbul 2003.
- KAFESOĞLU, İbrahim, **Selçuklu Tarihi**, İstanbul 1972.
- KAYMAZ, Nejat, **Pervâne Mu'înü'd-din Süleyman**, Ankara 1970.
- KONYALI, İ. Hakkı, **Abideleri ve Kitabeleri ile Ereğli Tarihi**, İstanbul 1970.

- KÖPRÜLÜ-ZÂDE Mehmed Fuad, **Türkiye Tarihi I-Anadolu'nun İstilasına Kadar Türkler**, İstanbul 1923.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, **İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi**, İstanbul 1983
- _____, **Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri**, (nşr. O. Köprülü), İstanbul 1981.
- _____, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, (nşr. O. F. Köprülü), İstanbul 1986.
- _____, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Ankara 1991.
- _____, **Early Mystics in Turkish Literature**, (Translated and edited with an introduction by Gray Leiser and Robert Dankoff), Routledge Sufi Series, Abingdon 2006.
- KÖYMEN, M. Altay, **Selçuklu Devri Türk Tarihi**, Ankara 1998.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., **Tarih Araştırmalarında Usûl**, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 1995.
- MECDÎ MEHMED EFENDÎ, **Şakâyık-ı Nu'maniye Tercümesi I**, (Şakâyık-ı Nûmaniye ve Zeyilleri), (nşr. A. Özcan), Tıpkıbasım, İstanbul 1989.
- MEHMED NEŞRÎ, **Kitâb-ı Cihan-Nümâ**, Neşri Tarihi, I, (Yayımlayanlar: Faik Reşit Unat, M. Altay Köymen), Ankara 1995.
- ANONİM, **Mufassal Âl-i Karaman Tarihi**, TTK, Y. I, 144 Nr'lı Yazma.
- OCAK, A. Yaşar, **Sarı Saltık- Popüler İslam'ın Balkanlar'daki Destanî Öncüsü**, Ankara 2002.
- OCAK, Ahmet Yaşar, **Babaîler İsyanı-Alevîliğin Tarihsel Alt Yapısı**, İstanbul 1996.
- ORHONLU, Cengiz, **Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı**, İstanbul 1987.
- ORUÇ BEY, **Tevârih-i Âl-i Osman**, (nşr. Nihal Atsız), İstanbul 1972.
- PAKALIN M. Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I**, İstanbul 1993.
- SEVİM, Ali- YÜCEL, Yaşar, **Türkiye Tarihi, Fetih Selçuklu ve Beylikler Dönemi**, Ankara 1989.
- ŞİKÂRÎ, **Karamanoğulları Tarihi**, (nşr. M. Mesud Koman), Konya 1946.
- TEKİNDAG, Şehabeddin, **Karaman Beyliği, XIII – XV. Asırda Cenubî Anadolu Tarihine Ait Tetkik**, İstanbul 1947, (Basılmamış Doktora Tezi).
- TOGAN, A. Zeki Velidi, **Tarihte Usûl**, Enderun Yayınları, İstanbul 1981.
- TURAN, Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye, Siyâsi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071–1318)**, İstanbul 2002.
- TÜRKİYE EKONOMİK VE TOPLUMSAL TARİH VAKFI, **Toplumsal Tarih, S.169-172**, İstanbul 2008.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara 1988.
- ÜNAL, Tahsin, **Karamanoğulları Tarihi (Türkçe Kaynaklara Göre)**, Ankara 1986.
- VARLIK, Mustafa Çetin, **Germiyanogulları Tarihi**, Sevinç Matbaası, Ankara 1974.
- WITTEK, Paul, **Menteşe Beyliği, XIII-XV. Asırda Garbî Küçük Asya Tarihine Ait Tedkik**, Ankara 1944.
- c) Makaleler**
- ANDREASYAN, Hrand D., "Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları", **İÜEFTD**, I/1, (1949–1950), İstanbul 1950.
- ANDREASYAN, Hrand D., "Türk Tarihine Aid Ermeni Kaynakları", **İÜEFTD**, I/2, (Mart 1950), İstanbul 1950.
- AYHAN, A. - Tuncer, Ş., "Anadolu Beyliklerinin ve Osmanlı Beyliği'nin İlhanlalar Adına Kestirdiği Sikkeler", **XII. Türk Tarih Kongresi**, (4–8 Ekim 1999), **Kongreye Sunulan Bildiriler**, III/ II, Ankara 2002.

- BARKAN, Ö. Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sür-
günler", **İFM**, XI/ 1-4, (1949–1950)
- _____, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Va-
kıflar ve Temlikler I: Kolonizatör Türk Dervişleri", **VD**, II, (1942).
- DARKOT, Besim "Aladağ", **İA**, I, Eskişehir 1997.
- EMECEN, Feridun M., "Saruhanoğulları ve Mevlevilik", **Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı**,
İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1995.
- FLEMMİNG, B., "Türkler-Anadolu Beylikleri", **İA**, XII/2, Eskişehir 1997.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, "İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı ve Kaynakları", **İFM**, XI/
1-4.
- HALİL EDHEM, "Karamanoğulları Hakkında Vesâik-i Mahkûke", **TOEM**, XI, İstanbul 1327.
- HASSAN, Ümit, "Siyasal Tarih Açıklamalı Bir Kronoloji", **Türkiye Tarihi I, Osmanlı Devleti'ne
Kadar Türkler**, İstanbul 2000.
- İLTER, Fügen, "Osmanlı Ulaşım Ağında Irmak Kenarı Bir Yerleşme: Osmancık", **Bellekten**,
LII/203, (Ağustos 1988).
- İLHAN, M. Mehdi, "Tapu Tahrir Defterlerindeki Şahıs Adları Hakkında Bazı Notlar", **Uluslararası
III. Türk Kültürü Kongresi, Bildiriler I,(25-29 Eylül 1993)**, Atatürk Kültür Merkezi Ya-
yınları, Ankara 1999.
- İNALCIK, Halil, "Türkler-Osmanlılar", **İA**, XII/2, Eskişehir 1997.
- KİRMÂNÎ, Li-Âşık El-Eflâk Seyyid İlyas, "Karamannâme", (nşr. M. Koman), **Konya Dergisi**,
(Şubat-Mart 1944).
- KÖPRÜLÜ, M. F. "Âşık Paşa", **İA**, I, Eskişehir 1997.
- _____, "Baba", **İA**, II, Eskişehir 1997.
- _____, "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları", **Bellekten**, VII/26, (1943).
- _____, "Bektaş-Hacı Bektaş Veli", **İA**, II, Eskişehir 1997.
- MÜVERRİH VARDAN, "Türk Fütuhâtı Tarihi (889–1269)", (nşr. Hrant D. Andreasyan), **TSD**, 1/2,
İstanbul 1937.
- OCAK, Ahmet Yaşar, "Baba İlyas", **DİA**, IV, İstanbul 1997.
- _____, "Baba İshak", **DİA**, IV, İstanbul 1997.
- SÜMER, Faruk, "Çepniler I", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, 55, (Temmuz 1991).
- _____, "Çepniler II", **TDTD**, 56, (Ağustos 1991).
- TEKİNDAG, Şehabeddin, "Karamanlılar", **İA**, VI, Eskişehir 1997.
- TOKATLI, Ümit, "Elvan Çelebi'nin Eseri (el)-Menâkıbu'l-Kudsîyye Fi' (il) Menâkıbi'l-Ünsîyye",
Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, II, (1998).
- UNAN, Fahri, "Türkiye'de Kültür Tarihi Araştırmaları ve Türk Heterodoksi Tarihine Farklı Bir
Bakış", **Türkiye Günlüğü**, Sayı 35 (Temmuz-Ağustos 1995).
- ÜREMİŞ, Ali, "Türkiye Selçuklularında Bazı Sünni Tasavvuf Hareketleri", **Selçuk Üniversitesi
Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 28.
- YİNANÇ, Mükrimin Halil "Akkoyunlular", **İA**, I, Eskişehir 1997.